

**Перспективи оновлення змісту підручника з курсу загальної географії
для 6 класу**

*Л. І. Круглик, кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України
e-mail: geolab-kiev@rambler.ru*

Постановка проблеми: На сучасному етапі розвитку шкільної географічної освіти відбувається оновлення її змісту, структури окремих курсів, методів та засобів навчання, які відповідають змінам суспільства під впливом розвитку нових інформаційних технологій.

Відповідно до з Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого Кабінетом Міністрів України 23 листопада 2011 року, шкільна географічна освіта є складовою освітньої галузі «Природознавство».

Метою освітньої галузі «Природознавство» є формування в учнів природничо-наукової компетентності як базової та відповідних предметних компетентностей як обов'язкової складової загальної культури особистості і розвитку її творчого потенціалу.

Географічний компонент освіти спрямований на засвоєння учнями знань про природу і соціальну складову географічної оболонки Землі, формування в учнів комплексного, просторового, соціально зорієнтованого знання про планету Земля у результаті застосування краєзнавчого, регіонального і планетарного підходів та усвідомлення цілісного географічного образу своєї країни.

У Державному стандарті географічний компонент представлений чотирма змістовими лініями.

- Географія – система наук про природу населення і господарство. Методи географії. Місце і роль географії у розв’язанні практичних і глобальних проблем людства.

- Географічний простір. Географічна оболонка та її складові: літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера. Роль і місце людини в географічному просторі.

- Регіональні географічні системи. Материки і океани як планетарні природні комплекси. Регіони і країни світу, їх природні і соціально-економічні особливості. Міжнародні зв’язки України в світі: природні умови і ресурси.

- Географічні аспекти взаємодії людини і природи. Географічне середовище як сфера взаємодії суспільства і природи. Географія природних ресурсів. Природокористування та його наслідки. Географія глобальних проблем людства [1].

Під час роботи над Державним стандартом були пропозиції про введення ще однієї змістової лінії, яка пов’язана з розкриттям особливостей побудови географічної карти (за змістом, за охопленням території, за наявністю градусної сітки, умовними позначеннями тощо). Використання географічної карти у набутті інформації про територіальні особливості розміщення географічних об’єктів і явищ. Отже, географічна карта – важливе джерело здобуття знань і передачі інформації.

Зазначимо також, що оновлений Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентісного і діяльнісного підходів. Особистісно зорієнтований підхід забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів.

Компетентісний підхід сприяє формуванню ключових загальних і предметних компетентностей. Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учнів застосувати здобуті знання у практичних

ситуаціях, визначати шляхи до інтеграції природного та соціокультурного середовища.

Першим суто географічним курсом у шкільній природничо-географічній освіті є загальна географія у шостому класі. В окремих країнах він носить назву «Землезнавство», що більше відповідає діяльності, бо на початковому рівні шкільного предмета формуються знання загальноземлезнавчого характеру.

Мета статті полягає в розкритті напрямів і можливостей щодо удосконалення змісту шкільного підручника «Загальна географія» (6 кл.), який буде впроваджений у навчальний процес з 1 вересня 2013 року.

Основна частина. З огляду на мету статті, зазначимо, що, передусім, учні повинні навчитися: користуватися підручником, навчальними посібниками, довідниками, каталогами; працювати з додатковою літературою, робити виписки, складати тези, конспекти; знаходити матеріали для рефератів, доповідей; грамотно та естетично оформлювати роботи.

Не можна не звернути увагу на те, що саме з курсу загальної географії у 6-му класі програма передбачає розвитку міні-проектів, складання порівняльних характеристик, написання міні-творів (есе), до виконання яких можуть бути залучені й члени родини учнів.

За чинною **концепцією** географічної освіти, «Загальна географія» у 6-му класі – це землезнавчий курс, в якому комплексно розглядаються на доступному рівні **головні риси Землі як планети Сонячної системи** [5].

Важливу роль у сучасному пізнанні природи Землі та її проблеми відіграють саме космічні дослідження. **Космічне землезнавство – нова галузь сучасної географії**, яка швидко розвивається. Саме тому вважаємо, що вилучення теми «Земля у космічному просторі» з курсу «Загальна географія» є методологічною помилкою у визначенні його змісту.

В експериментальних школах ми плануємо за рахунок резерву навчального часу (4 годин) сформувати та поглибити знання про:

- Всесвіт як увесь існуючий світ; він є нескінченний у часі і просторі;
- Землю і Космос, Землю як частину Сонячної системи;
- вплив Космосу на Землю і життя людей;
- рухи Землі, її форму і розміри.

Перелічені змістові положення вказують на те, що це є суто географічний матеріал і саме з нього потрібно починати вивчення загальної географії у 6-му класі.

У пояснювальній записці оновленої програми для 11-річної школи підкреслюється, що у процесі вивчення курсу загальної географії в учнів формуються уявлення про Землю як природний комплекс, про особливості земних оболонок та їх взаємозв'язків [2].

Перший розділ, як і раніше, містить відомості про географічні подорожі та дослідження Землі. Проте, він має оновлену назву і структуру. Оновлений зміст пов'язаний із розкриттям навколосвітніх подорожей та відкриттям нових земель. У сучасних дослідженнях уперше звертається увага на туристичні подорожі як засіб відкриття Землі кожною людиною. Дослідження території материків і океанів, а також України як незалежної держави переносяться у спеціальні курси 7–9-х класів.

Другий розділ присвячується географічній характеристиці моделей Землі: глобуса, географічного плану та карти, аерофотознімків, космічних знімків. Учні з'ясовують, де обриси материків і океанів ближче до істинних і чому?

Найбільший *третій* розділ, як і раніше, присвячується вивченню оболонок Землі: літосфери, атмосфери, гідросфери та біосфери, а також формуванню понять «природний комплекс», «географічна оболонка», «природна зона». Саме в цьому розділі передбачається скорочення навчального матеріалу, хоча на його вивчення відводиться 41 навчальна година.

Останній – *четвертий* – розділ спрямовується на розкриття кількості і особливостей розміщення населення земної кулі, його расового

складу та впливу людини на природу під час господарської діяльності. Вперше з'ясовується положення України та її держав-сусідів, а також найбільших держав на політичній карті світу [3].

Особливої уваги заслуговує удосконалена колонка «Навчальні досягнення учнів» [2]. Важливим є те, що пропонуються вимоги до перевірки всіх компонентів освіти:

- засвоєння окремих складових знань (уявлень, понять, термінів, причиново-наслідкових зв'язків, закономірностей);
- набуття загальнонавчальних умінь і навичок (читати, писати, малювати, креслити, рахувати, логічно мислити тощо);
- формування предметних умінь і навичок (працювати з різними джерелами географічних знань, складати географічну відповідь, встановлювати причиново-наслідкові взаємозв'язки компонентів природи і суспільства, прогнозувати географічні явища і процеси);
- розвиток творчої діяльності за рахунок виконання дослідницьких робіт (систематичний пошук на зразок наукового дослідження – визначення проблем, складання гіпотез, дискусійна діяльність);
- формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого середовища (складання оцінки різних проблем, що відбуваються на Землі внаслідок впливу людини на природу; всебічне усвідомлення природних і соціально-економічних цінностей, національних і культурних традицій, глобальних проблем); розвиток гуманістичних переконань як регуляторів відповідної поведінки в оточуючому середовищі [4].

Висновок. Отже, систематичне застосування творчих завдань сприяє налагодженню співпраці та співтворчості суб'єктів навчального процесу, дає можливість формувати в кожного учня на основі його мотивів і потреб цінність ставлення до знань, способів навчальної діяльності й навколишнього середовища.

Оновлені Державні стандарти та оновлені програми географічної освіти вимагають відпрацювання окремих розділів і тем у підручниках, за якими навчатимуться шестикласники з 2013 року.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Текст] / Урядовий кур'єр. – №5, 1 лютого 2012 р.; «У.К» №19.

2. Оновлена навчальна програма з географії: квітень 2012 р. [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – Режим доступу: **ВКАЖІТЬ РЕЖИМ ДОСТУПУ**

3. Скуратович, О. Я. Загальна географія : підручник для 6-го класу [Текст] / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – 4-те вид. – **К.** : Зодіак ЕКО, 2006. – 206 с.

4. Теоретические основы содержания общего среднего образования [Текст] / [под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера]. – М., 1983.

5. Шищенко, П. І. Концепція змісту географічної освіти: мета, завдання, структура, місце географії в **навчальних 12-річній** школи [Текст] / П. І. Шищенко [та ін.] // Краєзнавство, географія, туризм. – 2001. – №18.

UA Розкрито основні напрями оновлення змісту підручника з курсу загальної географії (6 кл.) відповідно до Державних стандартів шкільної географічної освіти.

Ключові слова: змістові лінії, компоненти освіти, основні засади географічної освіти.

RU Раскрыты основные направления обновления учебника по курсу общей географии (6 кл.) в соответствии с Государственным стандартом школьного географического образования.

Ключевые слова: содержательные линии, образовательные компоненты, методические основы географического образования.

EN The author has developed the basic directions of the content of textbooks in Geography (6th form) according to the State standards of school education in Geography.

Key words: semantic lines, component of education, basic principles of geographical education.